

Mladjo STANIĆ:

UDARNI BATALJON U SREDNJOJ BOSNI

Poslije skelje na Kozarac /1.4.1942./ stvoren je Udarai protivčetnički bataljon /u selu Maričkoj/. Prije ovoga bili smo na položajima oko Prijedora. Jednog dana, komandir je izdvojio nas petnaestak. Na zbornu mjesto došli su još i borci iz Karanske, Kuljanske, Baljske čete. Došao je i Ranko Sipka. Bilo je i drugova sa Vitlenske. Sakupilo nas se oko 350. Među nama je i Djuro Pucar - Stari. Tu su: Obrad Stišević i Miloš Biljegović. Miloš je komandant bataljona, a Obrad komesar.

Kada smo postrojeni, Stari nam je saopštio zbog čega je stvoren ovaj bataljon; da su ojačale četničke snage na Manjači, oko Skender Vakufa i u srednjoj Bosni, da proleterčki bataljon ima teškoća zbog jakog četničkog uticaja. Zbog toga je potrebno da naše snage krenu u ove krajeve; ko neće i nije sposoban da ide, neka iziđe iz stroja, i može da se vrati u svoju jedinicu. Od nas 350 niko se nije vratio natrag. U ovom bataljonu bili su mahom poznatiji školski drugovi, komšije i prijatelji. Poznaju se oni od Dubice kao i oni od Novoga, Kostajnice, Prijedora. Više mjeseci proveli su u zajedničkim partizanskim logorima i skeljama.

Naš bataljon je krenuo da pomogne proleterckom bataljonu. Znalo se da je Mladen Stojanović s Kozarčanima s proleterima. Kada smo došli u Maričku, zatekli smo četu Ljubana Gracbrnje. Četnici su nastojali da razbije ovu četu. Desila se izdaja, pa su poginuli neki drugovi u školi. Tako se pričalo.

Krenuli smo prema Čelešima /selo na Manjači/. Tu se

nalazila četa Ratka Milojevića, partizanska četa. I drug Lucar se dopisivao sa njim. Upozoravao ga je da bude oprezan, da ga četnički komandant Radić ne bi obmanuo. Tamo su i drugi četnički komandanti: Tošanović, Vorkapić i ostali. Osjetili smo da nas Ratko Milojević izbjegava. Izgleda da je njegovo djelo ubacivanja četnika u četu Ljubana Crnobrnje. On je saznao da je Stari krenuo sa ovim bataljonom.

Nekoliko dana tjerali smo se sa četom Ratka Milojevića ali nikako da se sastanemo. Dozivali smo se, ali nismo pucali jedni na druge. htjeli smo da se dogovorimo na lijep način. Nažalost, sve je bilo uzalud.

Bio sam tada vodnik 3. voda, 2. čete. Dobijen je zadatak da Milojeviću odsiječen odstupnicu prema Torvanu. Kada smo krenuli, od nas nared bježi. Četnici su proglasili propagandu da smo komunisti, da ubijamo i sl. Zaustavimo one koji su bježali i objasnimo im da smo partizani sa Kozare i da se ne plaše. Oni se zaustave i slušaju nas. Rekli smo im da se vrate kućama, što su i učinili. Niko od boraca nije pokušao da puca, jer se to nije smjelo. Tako je naredjeno. Kada smo išli prema bročuljku, zapazimo da iz štale u dvorištu izlaze dva žandarma. Okrenuli su paške u nas, sa povikom: "Stoj". Mi smo stali. Pitaju nas kuda idemo. Mi smo rekli da idemo na brdo. Narediše nam da se vratimo jer je ovo njihova, četnička teritorija. Drže karabine na gotovu. Tu je naš vod, ja sam komandir voda. Sa mnom je u grupi 6 hrabrih drugova. Drže i oni oružje na gotovu, to su učinili kada su primijetili ova dvojicu četnika. Pitao sam četnike da li će odložiti oružje /moćemo im ništa, treba da prodjemo/. Odgovorili su da s njesta ne smijemo. Ja sam komandovao: "Sai". Tu su moji: Pero Vučkojević, Dragan Vukić - Djedo, Dmi-

tar Stojanović, braća Simatovići. Opališe plotun i dva četnika paloše. Kada stigloše ostali iz mog vođa, nastupilo je kod nekih sažaljenje i pitalu su: kako baš da ubijemo Srbe? Neki nisu raščistili da su to neprijatelji. Objašnjeno im je da se tako mora lo postupiti, jer da mi nismo pucali na njih, oni bi na nas, pa bi možda neko od nas poginuo.

Ipak je nekima bilo nejasno što smo ovako postupili. /na primjer: Miloš Zec, koji je poginuo u srednjoj Bosni, od tih istih četnika/. Tek poslije će vidjeti šta su četnici. Mi smo krenuli kuda nam je naredjeno. Milojevićeva četa otišla je ulesno pa smo nastavili traženje za njom. Uskoro je on bio uhvaćen. To se desilo zahvaljujući drugu Starom. Milojević je sakupio četu i pozvao je na predaju. Dogovoreno je da se upute patrola sa naše i sa njihove strane, koje su se susrele i izmjenile poruke. Tada su se pripadnici Milojevićeve čete postrojili i krenuli prema našem bataljonu. Došli smo u jedan uvala, na zborna mjesto. Naš bataljon se postrojio u obliku potkovice. Drug Pucar je počeo da kritikuje Ratka Milojevića: zašto je tako postupio iako mu je on pisao pisma? Mi zahtijevamo da se Ratko strijelja, iako četnici imaju oružje u rukama. Drug Stari naredjuje Ratku Milojeviću da naredi svojim vojnicima da odlože oružje. Ratko je naredio da se oružje odloži, ali je nastalo gundjanje. Neki govore da neće odlagati oružja, bune se i sl. Međutim, Rade Kondić komandovao i mi uzasmo oružje na gotove, a zatim oni odložiliše oružje. Skidaju opasače, bune se, vidimo da im nije drago, ali moraju, jer je prema njima okrenuto stotine i više pušaka i puškomitraljeza. Bilo je preko 40 puškomitraljeza. Kada su odložili oružje, drug Stari im je održao kraći govor: ko želi, može ići kući. Govorio im je o ciljevima naše borbe kao i o tome

zašto se bore četnici. Tada se javilo njih 25 ili 28 da ostanu sa nama. Primijetio sam Milana Djurića, koji je sa mnom bio u vojsci, pa sam počeo da ga pitam: zašto je otišao u četnike i zašto ne ostane u partizanima? On je drsko počeo da se buni i da penje partizane. Vidim da je neopravljiv i pustim ga da ode.

Tada je, po rasporedu, u moj vod došlo njih šest. Sa njima je bio i Ratko Milojević, dotadašnji komandir čete. On je nosio uniformu bivšeg oficira, a stavio je i viši čin. Irvio je od sebe veličinu, a bio je malo stvorenje.

Kada je izvršen raspored, naš bataljon je krenuo prema Han Kolima, a ostatak razoruženih četnika otišao je kućama. Mi imamo i više oružja, ali ga nemamo kome dati. Nosimo i po dvije puške, pa smo opterećeni. Na putu navratimo u selo, da tražimo hrane. Irišao sam ženi i zatražio nešto za jelo. Kažem joj da ne mora biti ništa naročito. Ona me pogleda i upita me da li sam komunist. Ja sam joj odgovorio da sam partizan. Reče mi kako nas čeka večera na Han Kolima. Gore je bilo oko 400 četnika. Mi moramo prenoćiti. Dakle, neko mora tu provesti noć: ili mi ili četnici! Rasporedimo se i krenemo prema Han Kolima. Ja sam dobio zadatak da obezbijedim cestu od Han Kola prema Banjoj Luci. Ostale jedinice dobile su zadatak da napadnu Han Kola. Četnici su otvorili vatru i mislim da je tada jedan naš drug poginuo, a jedan ranjen. Na moj vod naišla je njihova desetina dok je glavina njihovih snaga krenula prema Banjači. Od ovih koji su napadali naš vod, zarobili smo 6-8. Bili su drski.

Dvojica od tih su strijeljana. Tada smo čuli da je Mladen Stojanović poginuo i da su ga četnici ubili. Irenoćili smo u Han Kolima i sutradan krenuli prema Krupi na Vrbasu. Tu

smo našli vođu. Predstavili smo mu se da smo četnici. Pita on nas iz koje smo jedinice. Mi pomenemo neku četničku jedinicu ovđe, da ga obmanemo. On pita kakav to Stari ide od Kozare i da želi da ga uhvati. Vođa nas je morao prevesti preko Vrbasa. Doveo nas je do mosta kod Krpe na Vrbasu. Provjerimo da li ovđe ima četnika i ustanovimo da ih nema, a i on je rekao da ih nema. Oni su bili na drugoj strani. Ovđe ćemo prenoćiti. Odatle smo krenuli cestom prema Jajcu. Kretali smo se nekoliko kilometara uz Kanjon. Čuli smo da je desetina partizana blokirana u Boču, gdje je bila pilana. Prvi put dolazimo u Bočac i u ovoj kraj. Blizu Bočca, naljemo čamac, mali kao korito. Mi se plašimo vode. Ipak nas je ulazilo po 6-7 u čamac i tako smo prešli preko Vrbasa. Pred samo svanijvanje prebacili smo se na desnu obalu Vrbasa.

Izaljemo na jedno groblje. Tu sretnemo četničku patrolu. Počeli su bježati, kao i oni koji su opkolili grupu boraca u Boču. Tako smo sa nekoliko pucnjeva ušli u Bočac. Ovđe smo se odmorili, a zatim dobili naredjenje da krenemo ka Haslovarima. Tamo su četnici zaklali učiteljicu. Kada smo stigli izvršena je konfiskacija imovine, jedne trgovine, tako da smo se snabdijeli potrebnim materijalom i hranom. Ovđe doznajemo kako Skender Vakufu prijeti opasnost od četničkog pokolja. Mjesto je blokirano. Tu je četa nekog Đule i u njoj je sestra Osmanha Karabegovića. Ova četa je stalno napadana od četnika. Dio čete je prešao na četničku stranu, a ostatak /oko 30/ proganjani su od četnika. Svaki dan su morali da se sklanjaju i bježe.

Kada smo došli na područje Skender Vakufa četnici su rastjerani. Spojili smo se sa ostatkom Đuline čete. Ovo je pred-

stavljalo za njih posebnu radost. U Škender Vakufu sretnemo starijeg čovjeka, Muslimana, koji nam kaže: "Drugovi, ovdje ima nekoliko ranjenih proletera. Tu su 3 dana". Reče nam da ih je on sakrio u podrum. Ovdje je postojala organizacija naših saradnika. Tu smo našli i Milana Djukanovića /koji živi u Prije-doru/. Kada su nas proleterci vidjeli plakali su od radosti. Bili su u teškoj situaciji. Nisu znali kome da se obrate. Iored toga su u ranama.

Ovdje nas je narod prisno dočekao. Donijeli su oko 30 kilograma lješnika za nas. Bilo je i svega drugog dovoljno. Žene su se pobrinule da nam operu i okrpe odjeću. Neko je imao odjeću, ali nije imao košulje i obratno. Uglavnom, sve je do-trajalo. Nešto smo popodijepali prilikom ranjavanja jer je treba-lo previjati rane. Nađjuti, zahvaljujući narodu, okršani smo i oprani.

Nakon dva dana, krećemo prema Šajegotini i Karaču, a zatim prema Prnjavoru, na Glogovac; osvojimo Glogovac, a zatim krećemo prema Doboju i Tešiću. Tamo smo htjeli da di-žemo željezničku prugu. Ljudi iz Škender Vakufa na konjima su nam nosili hranu. Kretali smo se dan i noć. Padala je kiša, a mi smo mokri, umorni i nenaspavani. Bilo je pomrčina. Vodič nas vodi u Šajegotinu i Karač. Odjednom nestade. Pobjegao je, a mi ostadosmo u pomrčini, bez vodiča. Orijentisali smo se po lavežu pose, nadajući se da ćemo stići u selo. Našli smo neko-like kuća, a zatim je izvršen raspored za odmor i prunočište. /Na udaljenosti od 4 kilometra/. Moj vod je otišao u kuću preko brda, kada smo se spuštali ja sam povrijedio stopalo i morao sam zbog toga rasjedi čičmu jer mi je noga otekla. Strana na koju smo silazili kasnije mi je dobro došla radi orijentacije,

tako da sam uspio spasiti vol, pošto smo te noći opkoljeni.

Kada smo se smjestili u kuću, našli smo u njoj nekoliko ljudi i žena. Oni su nam dozvolili da se smjestimo. Uskoro primjetismo da ih nestaje. Nema nigdje ni čovjeka. Pitamo: gdje su ljudi? Rekli su nam da su otišli hraniti stoku, iako je noć. Međutim, otišli su četnici, a i oni su bili četnici. Mokri i umorni, legli smo da se osmorimo. Oko dva sata noću, probudio me je stražar i zapitao da se vidi svijetla okolo: crvena, zelena, bijela i sl. Skočio sam i pogledao: vidim da smo blokirani. Otišao sam i probudio ljude. Teško je to bilo, jer su umorni, pa smo ih čak morali udarati. Postrojili smo se i treba da krenemo, ali ne znamo otkuda smo došli. Noću smo došli i noću odlazimo. Tada sam se sjetio kad sam povrijedio nogu kad smo išli niza stranu; znači, da bi sada trebalo ići uza stranu. Povukli smo stražu i krenuli uza stranu, pokušavajući da se provučemo između svijetla. Na 200 metara od kuće, prema uzvišici neko je viknuo da stanemo. Nekoliko puta smo ponovili: "Ko je tamo?" Ja bih rekao da su ovdje partizani, ali ne smijem, pošto tamo mogu biti četnici; ako kažem da smo četnici, tamo mogu biti partizani.

Trebalo je utvrditi ko je tamo. Počele su grube psovke i sa jedne i sa druge strane. Najzad ustanovismo da je tamo Petar Vukojević. To je bila desetina moga vođa, koja je raspoređena u ovim kućama. Sa njima je bio i Ratko Milojević. Petra sam prepoznao po glasu. On mi je rekao da smo blokirani. Upitao sam ih da li znaju odakle su došli. Pošto su potvrdili, krenuli smo zajedno. U to vrijeme četa Ranka Šipke je već napadnuta. Bilo je to oko 3 časa poslije pola noći. Otvorena je vatra. Gori zemlja. Mi smo u sastavu svoje čete.

Razvila se ogorčena borba. Otpočela je u zoru i nije prestajala cijelog dana. Izgleda da je Rade Radić izvršio koncentraciju četničkih snaga iz srednje Bosne, šireći vijesti da su partizani uhvatili kralja Petra i da ga sada treba osloboditi. Kada je svanulo, primjetili smo da se nalazimo u kotlini, a oni su zauzeli brežuljke oko nas. Izgledalo je da nas mogu tući i sa ledja. Nismo bili zaštićeni. Oni su tri puta probijali našu odbranu, a mi odbijali njihove protivnapade.

Drug Stari je tada bio sa nama. Kada je vidio u kakvom smo položaju, rekao je da stavimo noževu na puške, jer je trebalo da otpočne borba prsa u prsa. Trebalo je ići na bajonete. Od četničke bombe koja je bačena prema štabu bataljona /tu je bio i Stari/ Milošu Siljegoviću je onesposobljena puška. Poslije petog ili šestog juriša, uspjeli smo da probijemo njihov front. Tako smo se iznijevali partizani sa četnicima. Četnik je opalio na mene sa ledja, ali pošto sam imao fišeklje pune municije na opasaču, zrno je pogodilo u ove metke i oštetilo 17 komada. Oni su spriječili pogodak u mene. Pero Vukojević ubio je četnika koji je pucao na mene, a ja nisam ni ranjen. Ranjen je Miloš Zec.

Počela je borba za Miloša Zeca. Četnici nastoje da uhvate Miloša Zeca i da ga odvedu, a partizani žele da ga izvuku, jer je ranjen. Trebalo je spasti borca. Četnici žestoko puceju preko Miloša na nas, a mi preko Miloša na četnike. Nadmoćniji, oni su uspjeli da nas pomjere. Došli su do Miloša Zeca, računajući da je u njihovim rukama. Mi smo izvršili protivnapad i ubili četiri četnika. Ostali su morali da odstupe. Zatim smo nastavili sa jurišem. Izvukli smo Miloša sa ostalim ranjenicima, koji su smješteni u uvali i zaštićeni.

Razvila se još žešća borba. Četnici su navalili, dozivajući kralja Petra. Trajalo je to sve do noći. Kada je pala noć, dobijemo naredjenje da naložimo vatre. To je veliki krug u kome smo držali položaj i vodili borbe. Drug Stari je naredio da ložimo vatre. Zašto? Naložili smo vatre, a zatim dobili naredjenje da se od njih udaljimo. Prečnik između vatara iznosio je oko 500 metara. Poslije smo ustanovili da je drug Fucar naredio da se vatre nalože da bismo četnicima pokazali da ćemo ovdje ostati u toku noći. Međutim, ovo je bio manevar. Pošto su naložene vatre, izvršena je koncentracija jedinica, sa zadatkom izvlačenja. Ja sam dobio zadatak da ostanem u zaštitnici prema istočnom dijelu Karača. Trebalo je onemogućiti nadigranjo četnika prema vatri. Sa vođom sam zaposjedao položaj. Rađe Kondić i Ranko Sipka ostavili su nam vezu. Kuriri su javili da se oni kreću zapadno, prema Poczni. Bila je noć i pomrčina. Ništa se nije vidjelo. Mi smo zauzeli položaj na 20 metara od vatara. Put vodi uza stranu, prema nama. Naidjoše dva četnika. Kada su prišli, prepoznali smo ih i povikali da stanu. Upitali smo za znake raspoznavanja. Oni su odgovorili: "Četnik", mi smo rekli: "Čutura". Pretpostavljali smo da bi znaci mogli biti "četnik - čutura". Pero Vukojević ubio je jednoga, dok je drugi pobjegao. U međuvremenu, četnici su otvorili vatru i ranili Rađovana Rajlića, iz Palančišta. Ranjen je u oko. Rajlić je bio puškomitraljez. Kada je ranjen, ispao mu je puškomitraljez. Drugi borac je nastavio da tuče iz puškomitraljeza, a mi smo Rajlića ocnijeli.

Javljeno nam je da krenemo za jedinicom. Ne znamo pravac kretanja. To ne znaju ni drugovi koji su ostavljeni kao veza između nas i glavnine naših snaga. Na putu kroz šumu nai-

Šao sam na trulu kladu. Borci su preko klade napravili usjek, tako da sam ocijenio da su ovuda prošli. Krenuli smo 200-300 metara i vidimo da gubimo pravac. Sada ne znamo kuda idemo. Zastavili smo se, da razmislimo kuda dalje: ako ne dođemo u sastav jedinice, sigurno je da ni jedan sutra neće ostati živ. Vođ ne bi mogao dati otpor najezdi četnika, koja je imala oko 40 puškomitraljeza protiv našeg bataljona. Stali smo i osluškujemo. Čujemo pokrete i lupu kazana. To je komora našeg bataljona. Konj se okliznuo pa je lupa kazana otkrila kuda se naši kreću. U potoku smo stigli drugove. Vozom smo saopštili da smo stigli. Došli smo do potoka i slatko se napili vode, gladni i umorni. Organizam je tražio vodu. Bili smo umorni, gladni i pospani, a bilo je i straha.

Čujemo Dušana Marinkovića /Jokića/. Jauče, ranjen. Bio je teško ranjen kroz kičmu. Pored Marinkovića, ima 26 ranjenika koje drugovi nose. Nismo imali nosila, već smo skidali šinjele, u njih stavljali ranjenike i nosili ih držanjem za rukave i za čoškove. Dušan Marinković viče: "Braćo, dajte mi vode, žedan sam". Znali smo; ako mu damo vode, pošto je teški ranjenik, on će umrijeti. Dušan je moj komšija. Bio je razvijen, crn, brko. Govorim mu: "Dragi Dušane, nemoj piti vode, umrijećeš, teško si ranjen". On mi je odgovorio: "Mladjo, daj mi da se napijem, ja ću svakako umrijeti. Pozdravi moje, u Kuljanima, nikada se tamo neću vratiti". Uzeo sam vode u dlanove i nadnio nad Marinkovićevo usta. Pije on i traži još, kaže da su mu suha usta. Dao sam mu još i on je popio. Krenuli smo dalje uz drugi potok, a zatim uza stranu. Činilo mi se da nikada u životu nisam išao uza takvu vrlet. Ovo zbog toga što smo umorni, pa nam se strana činila veća nego što jeste. Mi smo nosili ranjenike.

Ja sam sa još trojicom nosio Dušana Marinkovića. Više da ga ubijemo da ga dalje ne nosimo. Strana je toliko visoka da su drugovi pozadi morali dizati ruke iznad sebe, dok su prvi išli u klečećem stavu. Kada smo stigli nasred strane, umrije Dušan Marinković. Pred smrt je grčevito stegao rukom druga koji ga je nosio. Morali smo ovdje da ga sahranimo. Našli smo hrastić izvaljen, pored koga je ostala jama; u nju smo stavili mrtvog Marinkovića, a zatim nakupili zemlje sa žila i još kundacima otkopali i ovdje ga zakopali. Pokroili smo humku travom i stavili nekoliko kamenja odozgo. Tako smo se oprostili sa uvijek sa Dušanom.

Inamo još da se penjemo oko 300 metara. Ranko Sipka traži puškomitraljesce da krenu naprijed. Ranko je sa 12 puškomitraljeza otišao ispred bataljona. Boreci se jedva kreću uz vrletnu stranu. Umorni su i dremovni, gladni i žedni. Četnici su ispred nas zaposjeli položaje. Zbog toga je upućena prethodnica sa puškomitraljescima. I pored najveće tajnosti, četnici su saznali pravac našeg kretanja. Bilo je ispred nas 300-400 četnika. Čekali su nas na nišane. Ali su ih naši drugovi preduhitrili. Kada je prethodnica sa 12 puškomitraljeza došla do četnika, oni su otvorili vatru. I to žestoku vatru. Viknuli su: "Juriš, ura", ali su dobili odgovor 12 puškomitraljeza. Četnici su otjerani sa položaja. Mi smo izišli na greben. Još je noć. Krenuli smo još 500-600 metara i našli smo četničku intendanturu: siru, slaninu, hljeba, mlijeka, pečenih kokoški itd. Tako smo dobili gotov ručak. Pošto je bataljon bio veoma umoran, Stari je odredio da se odmaramo u gaju. Bio je to hrastvo gaj. Kad su boreci legli, odmah su zaspali. Moj vod je ostao u zaštitnici prema Karaču. Radjen Simetović /kasnije poginuo/ i ja bili smo za-

jedno. Ljudi spavaju. Kažem mu da probuđi ljude, da ne spavaju, mogu naići četnici. Borci su se teško buđili. Dok buđiš jednog, drugi je zaspao. Tada smo primjetili starog čovjeka sa torbom na leđima. Prođe ispred nas na 50 metara. Kod nas tišina. Dođe tamo, a iz žbuna dvojica se izljubiše sa njim i uzeše torbu koju je donio. Bili su to četnici: dva sina i otac. On im je donio hranu. Računali su da smo mi otišli. Radjen Sinatović i ja smo uhvatili ovu dvojicu /stari je otišao/. Uzmemo im torbu i povežemo ih. Svaki je vezan posebno. Pitamo ih gdje su četnici. Ne znaju. A naši spavaju u hrastiku. Kurir traži da krenemo. Potjeramo dva četnika. Stari i Miloš Biljegović su za to da četnike strijeljamo. Odrediše dvojicu da ih strijeljaju, i to dvojicu koji su spavali. Četnici počeoše bježati. Pucali smo za njima, ali su pobjegli. Oduzmoše i lišice na rukama. Žao mi je lišica. Stari počeo galamiti /otkriše nas/, ali smo već otkriveni pucanjem.

Krećemo prema Poczni. Moramo isturiti jače prethodnice i pobočnice. Lijeva pobočnica upozorena je i dobila naredjenje da strijelja četnike koji su pobjegli /ako naiđe na njih/. Tako je i bilo. Pronašli su ove četnike i strijeljali ih.

Došli smo u Pocznu, do crkve i tu zakonačili. Ovdje će započeti glavna bitka sa četnicima. Bilo je to šestoga maja 1942. na Djurdjevdan. Sastali smo se sa Proleterskim bataljonom Zdravka Čelara. Mi smo na brdu u Poczni. Četnici su kod crkve. Četnički komendant, Rade Radić, zna da smo mi ovdje. Udaljeni smo 3-4 kilometra, ali pošto smo na uzvišenju, na brdima, jedni druge primjećujemo. Rade Radić je održao govor na zboru kod crkve. Čuli smo da je rekao da će nas uništiti.

Mi smo se toga dana mnogo veselili. Igralo se Kozaračko kolo, zemlja se tresla. Igrali smo 3-4 sata, ne osjećajući ni umor, ni pospanost ni glad. Radić je govorio: "Čujete li one tamo, što pjevaju? Ono su komunisti i partizani sa Kozare. Oni su tamo, a mi ovdje, ali sutra će ostati grobovi na ovome mjestu. Sutra ih napadamo". Ovo smo čuli od našeg simpatizera, koji je bio na zboru.

Taj dan je protekao bez borbe. Nismo htjeli da napadamo narod. Istina, oni su nemoćniji, a dobro poznaju kraj. Ali mi znamo da se borimo. Sutradan, pošto je Stari dobio obavještenje o namjeri četnika, raspoređjeni su Udarci i Proleterski bataljon. Proleterski bataljon će biti na našem lijevom krilu. Dijele nas šumarci, njive i potočić. Ujutro smo zaposjeli položaje. Četnici kreću. Izgleda da žele da se ukline u naše položaje. Krenuli su frontalno i klinovima, sa namjerom da nas obuhvate lijevo i desno krilo. Međutim, ovdje su se prevarili. U prvom naletu, bili su odbijeni uz gubitke. Zatim su pošli da nas razbiju na sredini fronta, ali nisu uspjeli. Rade Kondić ih je dočekao sa dva voda svoje čete. Četnici su postavili svoju zastavu na polaznom položaju. Doživjeli su neuspjeh. Proleterski bataljon zaobiđe ih svojim lijevim krilom, a Udarci desnim. Imali smo i minebacač, kojim smo tukli oko zastave. Kulja oko zastave je pobjegla. Snage desnog krila Udarnog bataljona zarobile su zastavu. Borba je trajala od ranog jutra do 2 sata poslije podne. U potoku i žbunju čuo se jauk četnika. Na našoj strani je bilo 5-6 ranjenih i jedan mrtav. Četnici su imali oko 100 ranjenih i preko 60 mrtvih. Pobjegli su u nepoznatom pravcu.

Poslije borbe, sišli smo do crkve u Poczni. Drug Stari traži narod na zbor. Došlo je mnogo naroda. Stari je govorio o ciljevima naše borbe: i da partizani nisu krivi što su nap-

dnuti od četnika, da je Rade Radić zavao ljude u četnike, da se mi borimo protiv okupatora i domaćih izdajnika. Dok je drug Stari govorio Stoli Burlanu neko je ukradio pušku. Vjerovali smo da je to učinio neko od prisutnih na zboru /neko od partizana to ne bi učinio/. Rade Kondić je naredio meni, Peru Vukojeviću i Petru Jovišiću da ustanovimo ko bi mogao ukrasti ovu pušku. Kako da pronadjemo ukradenu pušku među ovolikim svjetom? Obišli smo sve okolo, gledali po žbunju, ali puške nema. Pero Vukojević predloži da podjemo u školu, na tavan. Možda je puška tamo skrivena. I stvarno, na školskom tavanu pronadjeno čovjeka sa karabinom. Sklenio se iza sanduka. Pošto smo ustanovili da je karabin Stole Burlana, svezali smo čovjeka i povelili ga. Dovedli smo ga Rade Kondiću. Stole Burlan je prepoznao svoj karabin. Odlučeno je da kradljivca strijeljamo, pa je tako i učinjeno.

Iz Poozne smo krenuli po srednjoj Bosni. Četnici su nas često napadali. Primali su obavještenja na svakom koraku. Seljaci oru i pozdravljaju se sa nama, a kada mi prodjemo, uzimaju skrivenu pušku i pucaju na nas, zatim bježe i sklanjaju se. I neki seljaci su bili u četnicima i naoružani. Poslije borbe na Šnjegotini, Karaču i u Poozni, četnici se podjelili po grupama. Istina, nisu bili kuražni kao prije.

Polovinom maja polazimo prema Skender Vakufu, a odatle preko Ugra prema Baljvinama. Baljvine su na desnoj obali Vrbasa. Prilaz Vrbasu je odavde težak. Treba da se prebacimo prema Manjači i Kozari. U Baljvinama nas je narod lijepo dočeka. Ovdje su četnici zaprijetili ljudima da će ih poklati, ako im ne dotjeraju 10 pari volova. Rastjerali smo četnike i krenuli prema Vrbasu. Četnici su nas pratili. Vrbas prolazi kroz ka-

njon, dosta je strmo. Treba da se prebacimo kod tunela prema Mrkonjiću. Odatle počinje Crni Jarak. Radi obezbjeđenja, ostavili smo u selu Baljvinama zaštitnicu. Na mjestu prelaza napravljena je skela, kojom je moglo da prelazi 10-12 ljudi. Prošlo je 6-7 grupa, a tada su četnici otvorili vatru. Prva grupa dobila je zadatak da krene uz brdo prema Mrkonjiću, da omogući prolaz jedinici, dok je zaštitni vod štiti prelaz.

Sa nama je i Osman Karabegović. Zaštitni vod spustio se do Vrbasa i sačekujemo prebacivanje preko rijeke. Krenuo je i drug Osman, a nas je oko 15 na obali. Vrbas je nabujao. Borac je nesigurno stao na skelu pa je htio da se uhvati za Osmana. Nije znao da je to ugledni partizanski rukovodilac. Osman je nosio partizansku uniformu, titovku, čizme i karabin. Kada se borac uhvatio za njega, Osman je pao u nabujali Vrbas, na leđa. Mi sa obale gledamo šta će se desiti. Pošli bismo u pomoć, ali ne znamo plivati. Osman se bori sa vodenom bujicom, ide prema lijevoj obali. Jedan od drugova je znao plivati, pa je skočio u Vrbas da spase Osmana, koji savladjuje vođu. Drug je pristigao Osmana i zajedno su izašli na obalu. Kada je Osman izišao na obalu, svima nam je laknulo: ostao je živ i dalje će sa nama ići u borbu. Kada smo i mi prebacili, Osman me upitao da li imam cigaretu. Imao sam i dao mu da zapali.

Krenuli smo preko Manjače /ona je puna četnika/. Došli smo na Vodički Vrh iznad Goleša. Prelazili smo Vodički Vrh u svanuće. Sa nama je i Ratko Milojević, raniji komandir četničke čete. Pošto prolazimo kroz Goleše, on me pita da li ću ga pustiti da svrati kući. Rekao sam mu da je bolje da krene sa nama. On je tako i postupio.

Kada smo u zoru došli pod Goleše, gore neko pognut trči. Rade Kondić mi je dao dvogled. Vidim čovjeka koji nosi puškomitraljez. Stojimo u zaklonu i posmatramo. Naša je jedinica iza nas, na 500 metara. Dodje do nas drug Pucar. Kažem mu da se neke kreće grebenom, izgleda četnici. Uzeo je i on dvogled. Sklonili smo se da ne bi osuli vatru na nas, jer smo išli prvi, pa smo vjerovatno primiješteni. Ranjenike smo smjestili u uvalu, dali raspored komandirima četa i pripremili se za napad. Sunce je granulo, lijep i topao dan. Četnici počeli pucati na nas. Borba je trajala 8 sati. Primjetimo i avione. Dodjoše i počeli tući naše položaje. Četnici su imali vezu sa neprijateljem u Banjoj Luci. Avioni su nas tukli, a mi smo uzvraćali vatrom. Bacili su nekoliko bombi. Ranjenici su zaštićeni u uvali. Drugovi su u potoku i treba da idu uz čistinu. Ali ne mogu od četničke grupe koja raspolaže puškomitraljezima i teškim mitraljezima. Postavili su se prema nama. Ljudi se ushodali, gubimo u vremenu. Dodje drug Pucar. Vidjelo se da je ljut. Obratio se Rade Kondiću i pitao ga zašto ne likvidira neprijateljske gnijezdo. To je glavno četničko uporište. Stari je dao lipki zadatak da, kad Rade Kondić pošalje borce gore, otvara vatru širom fronta. Rade Kondić traži dobrovoljce: dva ili tri. Ako bi ih išlo više, mogu pasti žrtve. Javim se i uzmem Peru Vukojevića. To je bio mladić s kovrdžavom kosom. Imao sam povjerenja u njega, a on je mene volio. Uzeli smo bombe, odvrnuli osigurače. Gojko Ćurlan je bio moj zamjenik: gleda u nas dvojicu i zaplaka. Pozdravili smo se s njim i sa još nekim. Mislio sam da je bolje da dvojica poginu nego da cijeli bataljon bude ugrožen. Pod vatrom smo prešli 20 metara od potoka, ali treba preći još 100 i više metara. Puzali smo. Kada smo odmakli 20-30

metara, četničko lijevo krilo počelo nas gadjati mitraljezom. Izgleda da su nas vidjeli. Pero i ja se vratimo. Kada smo došli u potok, borci gledaju u nas. Nas dvojica prillegosmo uz potok, pa se napismo vode. Osušila se usta, žao je poginuti. Opet krenemo. Izgleda da je Sipka primjetio odakle su nas gadjali, pa je tamo koncentrisao vatru. Uspjeli smo da prodjemo. Ide-
mo uvalicom, jedino odozgo mogu da nas tuku. Drago nam je što smo prošli područje opasnosti. Ustanovimo odakle nas tuku. Bacili smo 4 bombe. Sve se smiri. Naše snage krenule su na juriš. Kada smo stigli gore, našli smo 3 puškomitraljeza i 2 teška mitraljeza. Bilo je bombi i ostalog. Šta sad? Naši su zapucali a i četnici tuku. Zvižde kuršumi. Prebacimo se s druge strane grebena. Četnici bježe sa lijevog i desnog krila. Pero Vukojević puca za njima. Bio je dobar nišandžija. Nas dvojica smo se sklonili u njihov rov, da nas naši ne bi ubili. Mogli bi nas slučajno pogoditi. Dobro smo prošli, jer je Ranko Sipka naišao. Krenuli smo dalje. Četa Rađe Kondića krenula je lijevo, a Rankova desno. Čujemo pucnjavu. Neprijatelj tuče iz kuće. To je kuća na sprat. Tu zarobimo 36 četnika. Bilo je 60 i više mrtvih. Postrojili smo zarobljene i objasnili im zašto se borimo. Jedan od njih, stariji čovjek, brkat uzviknuo je: "Da živi kralj Petar!" Ja sam ga upozorio, ali je on ponovio, pa sam ga ošamario. On me je udario u nogu. Tada sam ga izveo iz stroja, odveo u strapu i ubio. Zaboravio sam i na komandira čete i na Djuru Pucara. Ovo su primijetili Pucar i Osman Karabegović. Osman je upozorio Staroga. Uplešio sam se da ću za ovo odgovarati.

Uskoro se razvila borba, pa je moj vod učestvovao u gonjenju četnika. To je uticalo na raspoloženje druga Starog. Pozvao me je i ja razmišljam šta će biti. Nisam bio član Partije.

Vjerujem da će me kritikovati. Ja sam mu objasnio kako je ovaj četnik vikao: "Da živi kralj Petar!" i da me je udario. Pokazao sam mu modricu na nozi i rekao da me je boljelo i razljutilo, i da sam zato tako postupio. Drug Stari je počeo da govori kako je ovdje pobijeno mnogo četnika i kako bi izgledalo da sada četnici koji su ostali uzmu noževe i svoje mrtve zakolju, a sutra sakupe narod i kažu: "Pogledajte šta rade partizani i komunisti, kolju braću Srbe". Koliko se zbog toga može politički da izgubi? Počeo sam da razmišljam o mome postupku. Obećao sam drugu Starom da više tako neću postupati.

Nestrpljivo čekamo da stignemo na Kozaru i najedemo se kukuruze. Suhe kukuruze. Gora smo jeli zobenicu, a često ni nje nije bilo, pa smo se zaželjeli našeg hljeba, kukuruze. Na putu za Kozaru primjetimo streljački stroj. Ko je sad tamo? Umrli smo od borbi sa četnicima. Primjećujemo obronke Kozare. Željno čekamo da dođemo na Kozaru. Uskoro se začuše pucnji, ali se pucnjava stiša. Poče dozivanje. Ustanovimo da je to Prva krajiška brigada. Prije toga je upućen kurir našeg bataljona da uhvati vezu, ali je uhvaćen od četnika i strijeljan. Tako smo došli u neposrednu blizinu Prve krajiške brigade, a moglo je doći i do međusobnog sukoba. Tada je cijela Prva krajiška bila na položaju prema Pervanu, i prema Golešu. Mi nismo ni čuli da je stvorena ova brigada. Čuli smo samo da je oslobođen Prijedor. Tada smo pojurili jedni prema drugima. Umr i glad kao da nisu ni postojali. Dobili smo novu snagu. Pošli smo u zagrljaj jedni prema drugima. Sastali smo se na njivi. Grlili smo se i ljubili, rušili jedan drugoga od radosti. To je bio najljepši i najdraži sastanak. Sa Kozare smo otišli mladi, jedri i puni, a vraćamo se mršavi, poderani i pocijepani. Od ubijenih četnika mogli smo

uzeti samo oputnjake, a našu obuću smo već poderali.

Došli smo u Fiskavicu. Narod je donio hranu. Napravljeno je i perno bure za uništavanje vašaka. Svi smo donijeli mnogo vašaka. Proveli smo tu dan-dva i malo se oporavili. Koncem maja, dolazimo u oslobođeni Prijedor. Ovdje je održan zbor, na kome je bio i naš bataljon. Došli smo u Becnerov gaj i odatle krenuli za Prijedor. Naprijed su nošene zastave i buketi cvijeća. Narod nas je lijepo dočekao. Došli su braća, sestre, majke i očevi i djeca boraca. Svi željno čekaju da nas vide. Mnogi su se iznenadili kada su nas vidjeli, jer smo omršavili. Ali i pored toga, svi smo radosni. Oči su pune suza. Došla je i moja sestra Anđja, da me vidi /još dva brata su u partizanima, Milan i Dragutin/. Druga dva brata su u zarobljeništvu. Ni oni ne znaju za nas.

Postavljeni su stolovi sa hranom. Mislimo da ćemo dobro ručati, ali smo slabo jeli. Već smo zaboravili na dobru hranu. Stomak je naučio na malu količinu hrane.

Stari nam je obećao nekoliko dana odmora. Riješeno je da sašijemo odijela, jer je u Prijedoru zarobljeno mnogo tkanine. Predviđeno je da nas po grupama puste i kućama, radi obilaska porodica i slično. Nama je drago. Ali za dan-dva, sašiveno je nekoliko odijela, ali još niko ne odlazi kući.

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-009-009